

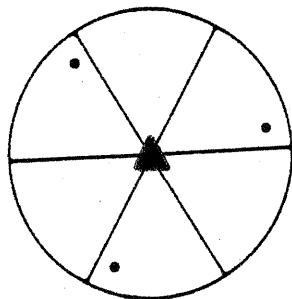
TFY4175 Materialfysikk og karakterisering
 Eksamen 1. juni, 2004
 Løsningsforslag

Oppgave 1

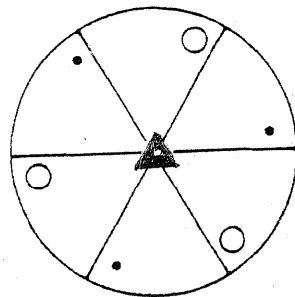
a) n -tallig akse-operasjon: Dreier et punkt vinkelen $\varphi = 360^\circ/n$ om akse. Tilbake til utgangspunktet etter n operasjoner. Tillatte verdier for n : 1, 2, 3, 4 og 6.

b)

3

$\bar{3} \equiv 3 + \bar{1}$

c)

$$\begin{bmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & \bar{1} & 0 \\ 0 & 0 & \bar{1} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \bar{1} & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & \bar{1} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \bar{1} & 0 & 0 \\ 0 & \bar{1} & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix}$$

$\{2C_{100}\}$ $\{2C_{010}\}$ $\{2C_{001}\}$

d)

Par V : $mm2$

Par H : $\bar{4}2m$

e) Monoklint : $a \neq b \neq c$ $\alpha = \gamma = 90^\circ, \beta \neq 90^\circ$ 1. setting
 $\alpha = \beta = 90^\circ, \gamma \neq 90^\circ$ 2. setting

Hexagonalt : $a = b \neq c$ $\alpha = \beta = 90^\circ, \gamma = 120^\circ$

De øvrige : triklint, ortorombisk, tetragonalt
 trigonalt, kubisk

Oppgave 2

a) I Til hvert fcc gitter er det tilordnet 4 Ge atomer
 Antall Ge atomer i cella : $2 \times 4 = 8$

II Korteste Ge-Ge avstand : $(000) - (\frac{1}{4}\frac{1}{4}\frac{1}{4})$

$$\begin{aligned} \underline{d_{\text{Ge-Ge}}} &= \sqrt{\left(\frac{a}{4}\right)^2 + \left(\frac{a}{4}\right)^2 + \left(\frac{a}{4}\right)^2} = \frac{a}{4} \sqrt{3} \\ &= \frac{5.6574}{4} \sqrt{3} \text{ \AA} = \underline{2.4497 \text{ \AA} \approx 2.45 \text{ \AA}} \end{aligned}$$

$$\text{III } \rho = \frac{n \cdot M_{\text{Ge}}}{N_{\text{A}} \cdot V} = \frac{8 \cdot 72.59 \text{ g/mol}}{(5.6574 \cdot 10^{-8})^3 \text{ cm}^3 \cdot 6.0221 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}}$$

$$\underline{\rho = 5.325 \text{ g/cm}^3}$$

b) Ekviv. pos. i f. gitter : $000, \frac{1}{2}\frac{1}{2}0, \frac{1}{2}0\frac{1}{2}, 0\frac{1}{2}\frac{1}{2}$
 Gitteret forskyvet $\frac{1}{4}$ romdiagonal har det samme
 settet av ekviv. pos. med et tillegg $\frac{1}{4}\frac{1}{4}\frac{1}{4}$ i hver.

$$F_{hkl} = f_{Ge} \left[e^0 + e^{2\pi i (h/2 + k/2)} + e^{2\pi i (h/2 + l/2)} + e^{2\pi i (k/2 + l/2)} \right] \\ + f_{Ge} \cdot e^{2\pi i (h/4 + k/4 + l/4)} \left[1 + e^{2\pi i (h/2 + k/2)} + e^{2\pi i (h/2 + l/2)} + e^{2\pi i (k/2 + l/2)} \right]$$

$$F_{hkl} = f_{Ge} \left[1 + e^{\pi i (h/2 + k/2 + l/2)} \right] \left[1 + (-1)^{h+k} + (-1)^{h+l} + (-1)^{k+l} \right]$$

$$F_{hkl} = \begin{cases} 0 & \text{- for blandet indeksparitet} \\ 4 f_{Ge} \left[1 + e^{\pi i/2 (h+k+l)} \right] & \text{- for udl. indekspar.} \end{cases}$$

Utbl. regel ovenfor gælder generelt for
F-sentrert celle

$$\text{Ledet } \left[1 + e^{\pi i/2 (h+k+l)} \right] \rightarrow$$

Paritet

[...]

lik

$$h+k+l = 4n$$

$$1+1 = 2$$

lik

$$h+k+l = 4n+2$$

$$1-1 = 0$$

odde

$$h+k+l = 4n \pm 1$$

$$1 \pm i$$

Altså også utsløking for $h+k+l = 4n+2$

c) Fra Braggs lov $\lambda = 2d \sin \theta \Rightarrow \frac{1}{d} = \frac{2 \sin \theta}{\lambda}$

Fra def. av res. gittervektor (kubisk symmetri):

$$|\underline{S}_{hkl}| = \frac{1}{d} = \sqrt{h^2 a^{*2} + k^2 a^{*2} + l^2 a^{*2}}$$

$$= \frac{1}{a} \sqrt{h^2 + k^2 + l^2}$$

$$\Rightarrow \frac{1}{a} \sqrt{h^2 + k^2 + l^2} = \frac{2 \sin \theta}{\lambda}$$

Max. Braggvinkel $\theta_{\max} = 90^\circ \Rightarrow \sin \theta_{\max} = 1$

$$\Rightarrow \sqrt{h^2 + k^2 + l^2} \leq \frac{2 \cdot 1 \cdot a}{\lambda}$$

Refl. av typen $hh0 \Rightarrow h^2 + h^2 \leq \left(\frac{2a}{\lambda}\right)^2$

$$2h_{\max}^2 \leq \left(\frac{2a}{\lambda}\right)^2 = \left(\frac{2 \cdot 5.6574}{1.5418}\right)^2 \sim 53.86$$

$$\Rightarrow h_{\max} \leq 5.19 \quad \therefore h_{\max} = 5$$

Refl. 550 oppfyller Braggvilkåret men den har blandet indeksparitet og er derfor utsløkt.

Max. observerbar refl. av type $hh0$: 440

d) $\text{I } P4_3 2_1 2$: primitiv tetragonal celle; 4_3 - 4-t
skruakse med transl. $\frac{3}{4} \parallel [001]$; 2_1 - 2-t
skruakse med transl. $\frac{1}{2} \parallel [100] / [010]$;
2 - 2-t rot.akse $\parallel [110] / [1\bar{1}0]$

$$\bar{\rho}_\gamma = \frac{n \cdot M_{Ge}}{V \cdot N_A} = \frac{12 \cdot 72.59 \text{ g/mol}}{(5.93^2 \cdot 6.98) \cdot 10^{-24} \text{ cm}^3 \cdot 6.0221 \cdot 10^{23} \text{ mol}^{-1}}$$

$$\underline{\rho_\gamma = 5.89 \text{ g/cm}^3}$$

For α -Ge er $\rho_\alpha = 5.325 \text{ g/cm}^3$, dvs. γ -fasen har ca. 10% større tetthet. Volumet for hvert atom er komprimert som følge av det økte trykket for å lage γ -fasen.

e) To hovedmekanismer for spredning

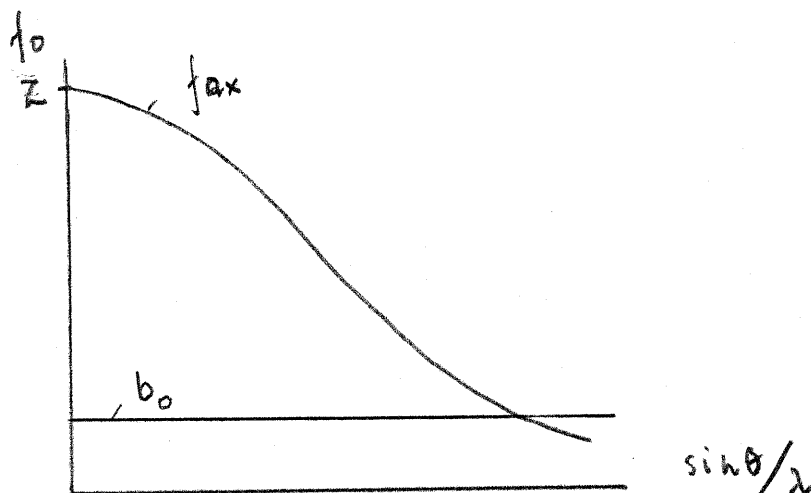
I Kjernespredning (kohærent)

Siden kjerneradius $\sim 10^{-15} \text{ cm} \ll$ typiske bølglengder for innfallende nøytroner: $\sim 1 \text{ \AA} = 10^{-8} \text{ cm}$ så vil kjernene oppføre seg som punktspredere og spredningsfaktor f_0 (ell. b_0) er isotrop og uavhengig av $\sin\theta/\lambda$. b_0 som er av størrelse 10^{-12} cm kan være både positiv og negativ avhengig av element. Det kan være stor forskjell på b_0 for naboelementer i det periodiske system, også for ulike isotoper av samme element.

II Magnetisk spredning

Vekselvirkning mellom netto magn. moment hos elementer med ikke avsluttet elektronskall og nøytronenes magn. moment (knyttet til spin). Magnetisk spredning foregår i et visst volum utenfor kjernen $\Rightarrow$ spredningsevnen avtar med $\sin\theta/\lambda$.

Røntgenfotonene spris på elektronene rundt atomkjernen i et volum av utstrøking, sammenliknbart med typisk bølgelengde $\sim 1 \text{ \AA}$.
Spredningsevnen avtar med $\sin\theta/\lambda$.

Oppgave 3

- a) I λ_0 - korteste bølgelengde i bremsestrålespektret. Tilsvaret at all kinetisk energi i innfallende elektroner mot anoden går over i utstrålt fotonenergi.

$$\text{II } h\nu_0 = h c / \lambda_0 = e U$$

$$\lambda_0 = \frac{h c}{e U} = \frac{6.62608 \cdot 10^{-34} \text{ J s} \cdot 2.997925 \cdot 10^8 \text{ m/s}}{1.60218 \cdot 10^{-19} \text{ C} \cdot U \text{ V}}$$

$$\Rightarrow \lambda_0 [\text{\AA}] = \frac{12.398}{U [\text{kV}]}$$

$$U = 54 \text{ kV} \Rightarrow \lambda_0 = \frac{12.398}{54} [\text{\AA}] \Rightarrow \lambda_0 = \underline{0.230 \text{ \AA}}$$

b) Spektral fordeling av bremsstråling:

$$I(\lambda) = KZ \frac{1}{\lambda} \left(\frac{1}{\lambda_0} - \frac{1}{\lambda} \right) = KZ \left(\frac{1}{\lambda\lambda_0} - \frac{1}{\lambda^2} \right)$$

Max. I ved λ_m fra $\frac{dI(\lambda)}{d\lambda} = 0$

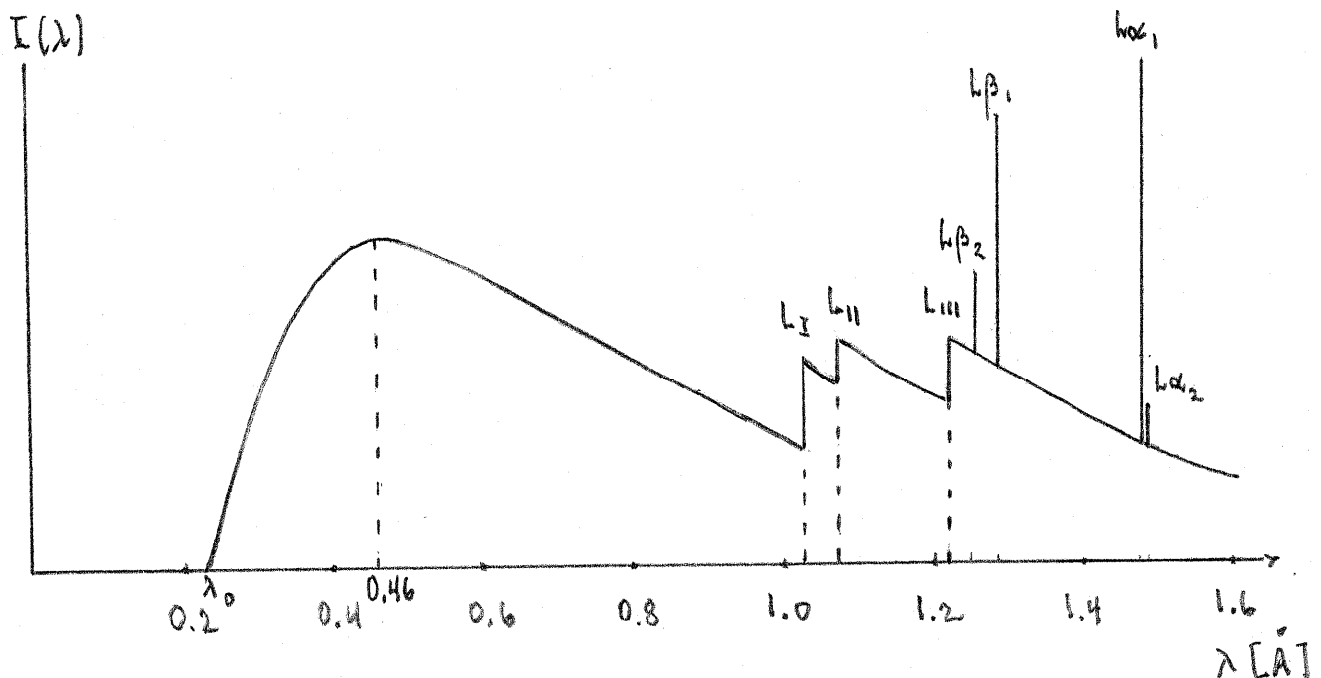
$$\Rightarrow \frac{1}{\lambda_0} \left(-\frac{1}{\lambda^2} \right) - \left(-\frac{2\lambda}{\lambda^4} \right) = 0$$

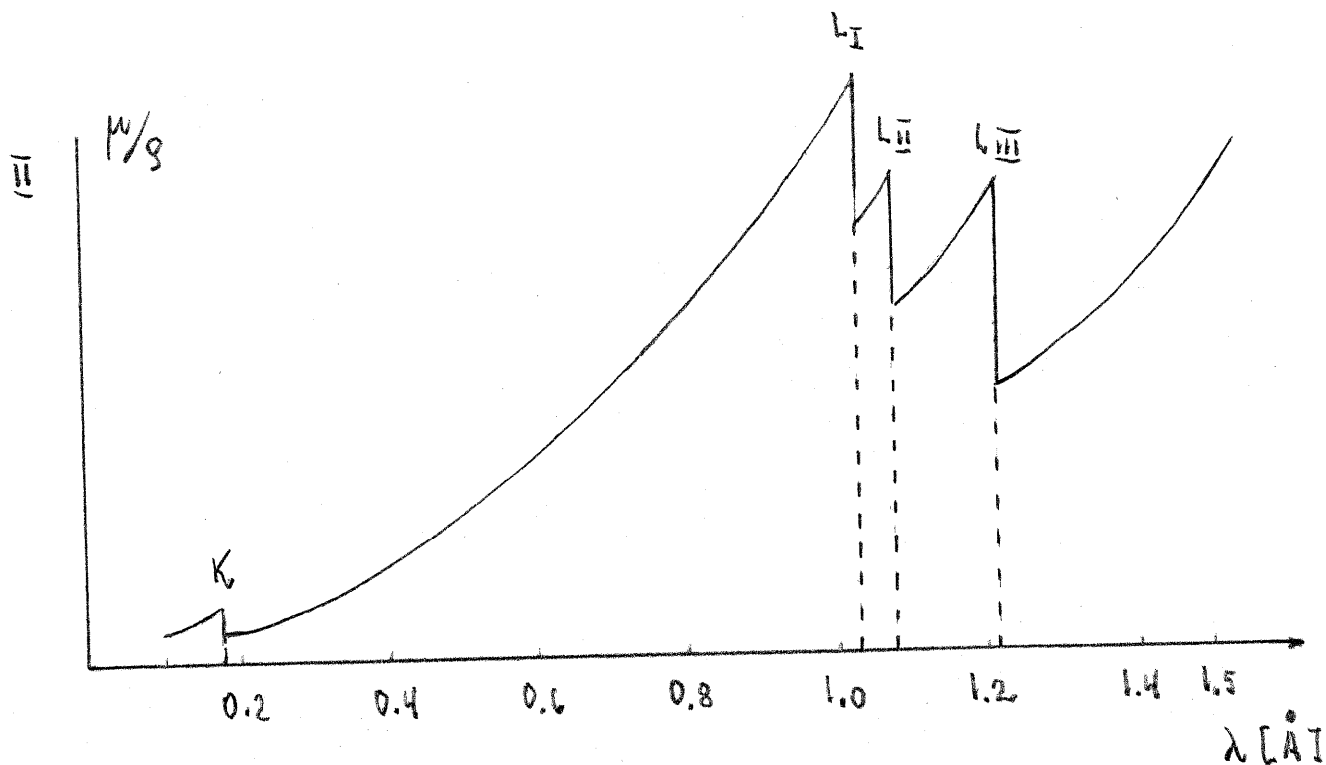
$$-\frac{1}{\lambda_0} + \frac{2}{\lambda} = 0 \quad \Rightarrow \quad \underline{\lambda = \lambda_m = 2\lambda_0}$$

$$U = 54 \text{ keV} \quad \Rightarrow \quad \underline{\lambda_m = 0.460 \text{ \AA}}$$

c) I ved $U = 54 \text{ keV}$ blir bare L -linjene eksitert siden $AK = 69.525 \text{ keV}$. Omregning av energi i keV til bølgelengde i $\text{\AA}$, se a) II

$L\alpha_1$	$L\alpha_2$	$L\beta_1$	$L\beta_2$	AL_I	AL_{II}	AL_{III}
1.4764	1.4874	1.2818	1.2446	1.0246	1.0740	1.2147

d) Strålingsloven

$$J_{\bar{\alpha}} = J_{\bar{\alpha},0} \cdot e^{-(\mu/\rho)_{\bar{\alpha}} \cdot \rho \cdot t}$$

$$J_{\beta_1} = J_{\beta_1,0} \cdot e^{-(\mu/\rho)_{\beta_1} \cdot \rho \cdot t}$$

Int. forhold etter gj. gang i foliet:

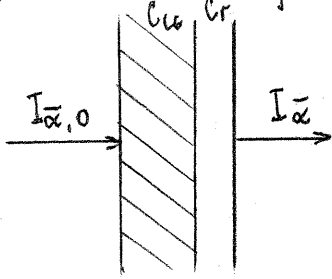
$$\frac{J_{\bar{\alpha}}}{J_{\beta_1}} = \frac{J_{\bar{\alpha},0}}{J_{\beta_1,0}} \cdot e^{-[(\mu/\rho)_{\bar{\alpha}} - (\mu/\rho)_{\beta_1}] \cdot \rho \cdot t}$$

$$\frac{J_{\bar{\alpha}}}{J_{\beta_1}} = 1.66 \cdot e^{-[44.45 - 236.4] \frac{\text{cm}^2}{\text{g}} \cdot 8.96 \frac{\text{g}}{\text{cm}^3} \cdot 20 \cdot 10^{-4} \text{cm}}$$

$$\frac{J_{\bar{\alpha}}}{J_{\beta_1}} = 51.76 \sim 51.8$$

e) Strålegang:

$$I_{\bar{\alpha}} = (I_{\bar{\alpha},0} \cdot e^{-(\mu/\rho)_{Cu} \cdot \rho_{Cu} \cdot t_{Cu}}) \cdot e^{-(\mu/\rho)_{Cr} \cdot \rho_{Cr} \cdot t_{Cr}}$$

$$\frac{I_{\bar{\alpha}}}{I_{\bar{\alpha},0}} \cdot e^{(\mu/\rho)_{Cu} \cdot \rho_{Cu} \cdot t_{Cu}} = e^{-(\mu/\rho)_{Cr} \cdot \rho_{Cr} \cdot t_{Cr}}$$

$$\ln \left[\frac{I_{\bar{\alpha}}}{I_{\bar{\alpha},0}} \cdot e^{(\mu/\rho)_{Cu} \cdot \rho_{Cu} \cdot t_{Cu}} \right] = -(\mu/\rho)_{Cr} \cdot \rho_{Cr} \cdot t_{Cr}$$

$$t_{Cr} = \frac{\ln \left[\frac{I_{\bar{\alpha}}}{I_{\bar{\alpha},0}} \cdot e^{(\mu/\rho)_{Cu} \cdot \rho_{Cu} \cdot t_{Cu}} \right]}{-(\mu/\rho)_{Cr} \cdot \rho_{Cr}}$$

$$t_{Cr} = \frac{\ln \left[\frac{1}{10} \cdot e^{(44.45 \text{ cm}^2/\text{g} \cdot 8.96 \text{ g/cm}^3 \cdot 20 \cdot 10^{-4} \text{ cm})} \right]}{-(219.7) \text{ cm}^2/\text{g} \cdot 7.19 \text{ g/cm}^3} = \frac{-1.50604}{-1579.643}$$

$$\underline{t_{Cr} = 0.00095 \text{ cm} = 9.5 \text{ } \mu\text{m}}$$

f) Noen karakteristiske egenskaper ved SR:

- kontinuerlig spektrum over et stort energiområde, fra mikrobølger til røntgenstråling
- meget sterk fluks (intensitet)
- nesten fullstendig polarisert stråle i horisontalplanet
- pulset emisjon av fotoner $\Rightarrow$ tidsstruktur
- lite tverrsnitt av strålen
- ekstremt liten divergens av strålen i vertikallplanet.